

Szigethy Gábor

BÚVÁRHARANG, 2204

Gyerekkoromban irigyeltem a bűvárokat. Nem gondoltam a veszélyre, a mélybemerülés kockázatára; fantáziámat a titokzatos, ismeretlen világ izgatta, a lemerülés, a mélybebukás misztériuma. Valahonnan örököltem egy hatalmas, francia nyelvű képeskönyvet, ha kinyitottam, beborította az asztalt. Óriási bűvárharang volt látható az egyik oldalon, körülötte halak úszkáltak a vízben, bent a bűvárharangban sürgő-forgó emberek dolgoztak, mellettük pislákoló petróleumlámpa, szerszámok, drótok, kötelek.

– Levegő van a bronzharangban, ezért nem tud benne följebb emelkedni a víz – magyarázta édesanyám –, lebocsátják a bűvárharangot a tengerfenékre és így tudnak ott a mélyben dolgozni a bűvárok: telefonkábelt fektetnek, hidak pilléreit alapozzák, vagy a hordalékba temetett régi romok után kutatnak.

Legszerényebb álmaimban is arra gondoltam: egyszer majd bűvárharangba szállok, leereszkedek a Tisza vagy a Csendes-óceán fenekére és rábukkanok Attila király sírjára és kincseire.

Felnöttem, többek között azt is tudomásul kellett vennem, hogy Attila sírját én sem fogom megtalálni.

Bűvárharangot sem használnak már sehol. Lehet, hogy lassan a kifejezés is kikopik nyelvünkől: ha nincs bűvárharang, a szóra sem lesz többé szükségünk. Kár.

Elhatároztam: egyszemélyes, képzeletbeli bűvárharangot építek magamnak. Nem a tengerfenékre, hanem a múltba merülök le vele, s harangmivoltából nem a formához ragaszkodom, hanem a harangszóhoz. Öröme, újnak, születésnek, halálnak hírelője a harangzúgás, nándorfehérvári diadalra emlékeztet, föltámadásra kongat.

Mély és titokzatos tenger a magyar irodalom. S ha úgy érzi az ember: körülötte áttekinthetetlené, zavarossá sűrűsödött a világ – pihenni, erőt gyűjteni, reményt alapozni érdemes a képzeletünk építette bűvárharangba szállni, s lemerülni a múltba.

Akármikor írták, a jó könyv mindig rólunk, nekünk szól.

Ha megkondul a harang, mindenki a maga örömét, fájdalmát hallja ki a harangzúgásból.

Kölcsey Ferenc, amikor 1826 zimankós telén *Nemzeti hagyományok* című tanulmányának írásába kezdett, az árkus fölé hajolva, tollkéssel lúdtollat farigcsálva, elsősorban azon gondolkodott: miért, hogy értékes nemzeti hagyományunkat nem becsüljük rangja, értéke szerint? Miért hisszük magunkat mindenben okosabbnak, bölcsebbnek, érettebbnek eleinknél? Miért felejtjük el, vagy miért akarjuk elfelejteni mindazt, ami velünk történt? És miért hisszük azt, hogy elfelejthetjük mindazt, ami eddig velünk történt? Értékes irodalmunk, nagy poétáink munkái helyett miért silányságokat olvastak és kedveltek, olvasnak és kedvelnek a magyarok széles e hazában?

Megpróbálja kortársai számára felfedezni a múltat: „Balassa és Zrínyi ketten állanak poézisünk régibb körében, kik való érzés szikráival dicsekedhetnek. Ennek kebelében a hazafiúság bajnoki lelke és romantika, amazéban honszerelem és honvágy lebegtek. Balassa ritkán fogadta el a való költői szellem intéseit, s többnyire kegyeskedő gondolatokkal foglalatoskodván, hevét elhidegítette, s nagy tünemény közöttünk nem lehetett. Zrínyi, mint a bánhoz s az egész dőledező haza bajnokoszlopához illett, alárendelte a hősnek a poétát, s így a költői körben sokat ugyan, de végtelenül kevesebbet tett vala, mint amennyire lelkének nagy ereje által képes volt. Ő siető kézzel dolgozott, s munkáiban a költői lelkesedés szép vonásai nem ritkán ugyan, de magányosan, s művészi gond nélkül elszórva fénylenek; külső ékességet s versificátori érdemet önála hiában keresnél, s ez utolsó okból foly, hogy a nemzetben egy egész századig nem találkozott lélek, mely feléje vonzódott volna, midőn a csengő rímű, vizenyős Gyöngyösi sok füleknek tetszett.”

Mindig ma olvassuk azt, amit tegnap írtak.

Kölcsey tudós zamatú, reformkorunk nyelvén megfogalmazott tegnapi elmélkedéséről ma gond nélkül gondolhatjuk azt: igaza van. Zrínyi Miklós és Balassi Bálint valóban nagyobb költők, jelesebb elmék, különb poéták, mint hajdan Gyöngyösi volt. S hogy Kölcsey Ferenc a csengő rímű Gyöngyösit *vizenyősnek* mondja? Ezt ma tekinthetjük szellemes, a korkegyenc poézist pontosan jellemző stílusfordulatnak.

Hiszen ma Balassi Bálint és Zrínyi Miklós műveit az elemi iskolában kötelező – igaz, csekély mértékben – megismerni, Gyöngyösi munkáiról pedig a középiskolában sem hallanak a diákok. Magyar szakos bölcsész-hallgatók között is fehér holló, aki olvasta a *Murányi Vénuszt*, Gyöngyösi vizenyős eposzát, és nincs ma olyan olvasó, tudós, irodalmár, aki azt gondolná: Gyöngyösit előkelőbb hely illeti meg a magyar Parnasszuson, mint Balassi Bálintot vagy Zrínyi Miklóst.

De Kölcsey Ferenc tanulmányának szövegét böngészve azon töprengök: 1826-ban hány magyar olvasó gondolta úgy, hogy inkább Balassi költeményeit olvassa, mint Gyöngyösi üresen csengő-bongó verssorait? S volt-e akkor olyan bátor és okos tett *vizenyős*nek ítélni Gyöngyösi népszerű költészetét, mintha ma valaki azt mondaná...

Mit is mondana? Mit is mondhatna?

Gyöngyösi akkor már rég halott volt, amikor Kölcsey Ferenc *vizenyős*nek ítélte írásait, de ha reformkori kortársairól volt szó, ő is könnyen melléfogott. Költőkről írva bírálatot, Kis Jánost kevésbé marasztalta el, mint Csokonai Vitéz Mihályt, Berzsenyi Dánielt...

S vajon akad-e még kies hazánkban versszerető ember, aki mélabús estéken Kis János idő rágta verseskötetét lapozgatja?

Azt el tudom képzelni, hogy ma már akad olyan szerkesztő, kritikus, irodalomtudós, aki bátran állítja: Váci Mihály sokkal jelentéktelenebb költő, mint Pilinszky János. (Ne felejtjük: nem volt ez mindig így!) De kimondta már valaki, leírta már valaki azt, hogy Váci Mihály nem volt költő, csak politika-felszínredobta, irogató, lelkes, korkegyenc dilettáns?

Gyöngyösit *vizenyős*nek nevezni nem azért volt bátor értelmiségi tett Kölcsey Ferencről, mert már nem élt Gyöngyösi, és rokonai, barátai sem, akik kikérték maguknak a halott író emlékét sértő kritikusi gorombaságot. Amikor Kölcsey Ferenc azt állította: sokaknak tetszett s tetszik a *vizenyős* Gyöngyösi, saját korának sok olvasóját bántotta meg, mert miközben írásában a nemzeti múlt értékes hagyományait igyekezett kora olvasóinak látókörébe emelni, óhatatlanul a múltat, hagyományt, irodalmi és szellemi értéket rossz helyen keresgélő korízlést, korszellemet marasztalta el.

A múltról beszélt, de kortársait sértegette.

Ha ledöntünk egy szobrot, parányi gond, hogy a törmeléket össze kell takarítani. De takarítás közben és utána mindazoknak a szemébe kell néznünk, akik a szobrot szentként tisztelték és akik hajdan élt példaképüknek szobrot állítottak.

Magam fabrikálta képzelt bűvárharangom szerencsére nem csak merülni, de repülni is tud.

„Archívumunkban található egy hangfelvétel, amely a Magyar Rádió számára készült. A keletkezés időpontja feltételezhetően 1974. Egyes vélemények szerint a saját korában népszerű újságíró, Galsai Pongrác hangját lehet hallani a ma már szinte alig érthető hangfelvételen. Ez a korabeli, hiteles hangdokumentum értékes adatokat tartalmaz több, mint kétszáz évvel ezelőtti irodalmunkról, íróink életéről. A szocializmus korában (1949–1989) létezett a Magyar Írók Szövetsége nevű szervezet, ennek birtokában volt egy ún. alkotóház Szigligeten. Számos író töltötte itt idejét, ki dolgozni, ki

pihenni utazott a Balaton-parti kastélyba. Egy alkalommal hazafelé a vonaton egymás mellett ült a kiváló novellista, Szabó István, a történetet elmesélő Galsai Pongrác és Végh Antal. Végh Antal nevét a Mezőgazdasági Múzeum Központi Adatbankjában sikerült azonosítanunk. A rendelkezésünkre álló feljegyzés alapján annyit kiderítettünk, hogy gazdálkodó volt, almát termesztett és legfőképpen a futball érdekelte. (Korabeli társas labdajáték.) Bizonyos utalásokból arra lehet következtetni, hogy szabadidejében könyvek írásával is foglalkozott. A töredékes hangfelvétel tanúsága szerint Szabó Istvánnal Budapest (akkor: Magyarország fővárosa) felé utazva beszélgettek, és az író megkérdezte Végh Antalt, mit csinált a két hét során Szigligeten. Végh Antal elmondta, hogy sikerült egy regényt megírnia, kétszáz oldal már kész, a végét, talán negyven oldalt, az elkövetkező napokban szeretné papírra vetni. Szabó István csodálkozva mosolygott, amikor Végh Antal arról faggatta, mit végzett ő e két hétben, szabadkozva elővett a zsebéből két-három sűrűn teleírt papírlapot, és valami olyasmit dadogott: *Egy novellán kínlódtam – de nem jó!* Nagyot sóhajtott, kettétépte, összegyűrte a papírlapokat, és a galacsint kihajította a robogó vonat ablakán.

Fontosnak tartanám, hogy e hangfelvételtől többet és pontosabbat megtudjunk, mert huszadik századi novellistánk életéről, munkamódszereiről ez idő szerint igen szerények az ismereteink. A szószátyár bolsevik (diktatúra-hívő) Mesterháziról, a vizenyős Váciról, a megalkuvó politikus-sá penészedett Darvasról, a korban sokaktól olvasott könyveikről maradtak fenn adatok, s az archív anyagokat tároló óvóhelyeinken őrzünk műveikből néhány példányt. Szabó István életéről, sorsáról – bár elbeszélései modern kiadásban mindenki számára hozzáférhetőek – sajnos keveset tudunk.

A proletárdiktatúra (ún. szocializmus) korát jellemző szomorú tény, hogy Szabó István szegényen, majdnem ismeretlenül, kortársaitól elhagyva és elfelejtve halt meg. A szorgos kutatás is csupán néhány töredékes életrajzi adatot tudott kideríteni róla. A nemzeti hagyományainkat összegző, készülő nagy enciklopédia munkálatai elkerülhetetlenné teszik e mulasztás sürgős pótlását, hogy ne csak műveit, de életét is megismerjük a 20. századi magyar irodalom legjelentősebb novellistájának.

Budapest, 2204. augusztus 20.
Prof. Dr. Szabik Zsófia akadémikus”

Tudjuk: Kölcsey Ferencnek sikerült számos ellenséget és haragost szereznie, amikor a nemzet életében meghatározónak ítélt nemzeti hagyományainkat átértékelve, a régiség megítélésében új értékrendet javasolt: a vizenyős

Gyöngyösi helyett Balassi Bálint és Zrínyi Miklós értékes műveit ajánlotta kedvelt magyarjai figyelmébe.

Elképzelnem sem tudom, mekkora ribillió támadna szellemi életünkben, ha netán Prof. Dr. Szabik Zsófia akadémikus 2004. augusztus 20-án írott tárgyilagos feljegyzése valami tévedés folytán ma nyilvánosságra kerülne.

Csongrády Béla

„AZ ÜNNEPI ALKALOM IS A SZAKMAI FELISMERÉSEK PILLANATA”

Négy szemközt R. Várkonyi Ágnes történettudóssal

Ruttkay Kálmánné Várkonyi Ágnes történész, író 1928. február 9-én született Salgótarjában. Rendkívül gazdag és eredményes kutatói, publikációs és oktatói tevékenység fémjelzi pályaképét. Fő érdeklődési körét Magyarország korai újkori, 16–18. századi története – benne a Rákóczi szabadságharccal – jelenti, de megannyi más kérdéssel is foglalkozott, amely az ember és környezete viszonyát az elmúlt évszázadokban jellemezte, másokkal egyetemben azt vélelmezve, hogy „a történelem a jövő csillagászata”. A professzorasszony életútját számos elismerés, kitüntetés övezi. 1971-ben lett a történettudományok doktora, levelező tagja a Brit Királyi Történelmi Társaságnak. Három alkalommal nyerte el az Akadémiai Díjat, 1997-ben az Az év ismeretterjesztő tudósa lett, ugyanekkor az International Star Registry az Orion csillagöv egyik csillagát (RA 0,5 h 35 m 33.90S-Do3'33') nevezte el róla. 1992-ben Comenius emlékérmét, 1998-ban Szent-Györgyi Albert-díjat kapott, 2000. március 15-én, a Magyar Köztársaság elnöke Széchenyi-díjban, a legmagasabb tudományos elismerésben részesítette. Szűkebb hazájában 1996-ban Madách-díjjal ismerték el nagy ívű, sokoldalú, Nógrádot is érintő munkásságát, 1998-ban a megye díszpolgárává választották s az idén Salgótarján Megyei Jogú Város Közgyűlése is ezzel a címmel tervezi kitüntetni. Mint lapunkban is beszámoltunk róla, a Budapesten élő R. Várkonyi Ágnes a közelmúltban meghívottként járt szülőhelyén, ahol a városházán ünnepséget, baráti összejövetelt rendeztek 75. születésnapja tiszteletére. Akkor készült az alábbi beszélgetés.

– Legutóbb éppen öt esztendővel ezelőtt, a hetvenedik születésnapja alkalmából tartott megemlékezésen találkoztunk. Az akkori interjú Párbeszéd múlt és jelen

között címmel a Nógrád Megyei Hírlap 1998. március 14-ei számában jelent meg. Abban többek között a humán tudományok megbecsüléséről, a rendszerváltás és a történelemtudós viszonyáról, a történeti ökológiáról, a fiatalokhoz fűződő kapcsolatról fejtette ki véleményét. Most elsőként az iránt érdeklődöm, hogy mit történt az elmúlt öt évben tudományos munkássága terén? Egyszerűbben fogalmazva úgylis kérdezhetem, hogy mivel foglalkozott a század- és ezredforduló tájékán?

– Hát igen, magunk mögött hagyunk egy újabb nagy történelmi mérföldkövet, ami a század- és ezredváltást illeti. Ilyenben csak ritkán – ezerévente egyszer – van része az emberiségnek. A századok váltakozásai viszont háromnégy emberöltőként következnek be, s a társadalomra, az emberekre, konkrétan a magyarságra gyakorolt hatásai engem, mint történészt nagyon érdekelnek. Ezt bizonyítja, hogy 1999-ben meg is jelentettem egy könyvet *Századfordulóink* címmel a kilencvenes években megjelent esszéimből illetve tanulmányaimból.

– Szeretném, ha e kötetről bővebben is szólna néhány, olvasóinkat beavató, tájékoztató mondatot.

– A 16. századtól kezdve tekintettem át a századfordulókat, s mint az előszóban, – vagy ahogyan ott fogalmaztam az *Őrszavakban* – is írtam, a huszadik század során foszlott semmivé az a büszke öntudat, miszerint a jövő kiszámítható, megtervezhető és egyre feljebb lép az emberiség a tökéletesedés lépcsőfokain. Pedig korábban a magyarok közül is sokan – akik átéltek egy-egy századváltást – remélték, hogy minden megváltozik és igyekeztek megragadni a lehetőségeket. Úgy vélem, hogy a 19. század végén a Bécsben működő, vagy a városhoz kötődő művészek, történetírók megéreztek, hogy a többféle lehetőséget görgető történelmi idő félelmetesebb, mint a szükségszerű nyugalomával – vagy ahogyan előttük megfogalmazták a romantikusok – a „végzetszerűséggel” vonuló história. Mert – ahogyan írtam is – „nem lehet tudni, min múlik, hogy megtörténhet a váltó átállítása, s egyetlen hibás sínre futnak a dolgok, ahonnan rövid távra nincs mód a változtatásra. Majd csak később. Katakлизмák után. Talán. Ahogyan régi századfordulóinkon meditálva előtűntek az újrakezdés reményei.” A magyarságban mindig nagyon erős volt a túlélő képesség, kedvezőtlen geopolitikai helyzetének súlyos viszonyai között alkotó megújulással küzdött a visszahúzó erőkkel. Az államalapítás óta benne élt Európa szellemi, gazdasági vérkeringésében, soha nem szakadt el az európai kultúrától s ezért volt képes befogadni öreg kontinensünk megifjító változásait az évszázadok folyamán. Miután a 20. században Európa lerombolta önmagát, a most indult 21.-ben kell újjáépítenie. Világszerte komoly művek foglalkoznak azzal, hogy Európa történelmének maradandó értékeire építhet. Ezek közé tartozik például a kereszténység, a megújulási készség, a

tolerancia, az egységet és sokféleséget ötvözni képes kimeríthetetlenül gazdag kultúra.

– *Egyéb művei, könyvei közül melyeket emelné ki az elmúlt öt évből?*

– *Három évszázad Magyarország történetéből* címmel terveztem összefoglaló monográfiát írni. Ebből a tizenhatodik századdal – a megosztottság évszázadával – foglalkozó könyv már napvilágot látott. Megjelentetésre vár az *Országegyesítő tizenhetedik század*, valamint a fény és árnyék századának tekinthető tizennyolcadik jellemzőit elemző kötet. Nagy örömmre szolgál, hogy megjelent második, bővített, igen szép kiadásban a *Fejedelem gyermekora (1676–1688)* című munkám. Ebben többről van szó, mint II. Rákóczi Ferenc gyermekkoráról, általában azt tárja az olvasók elé, hogy milyen volt abban a korban a gyermekvárás, a gyermekhalandóság, a szülés, hogyan gondozták a pólyásokat, tanították állni, járni, beszélni a kisgyerekeket. A régi hiedelem ellenében nagyon szerették őket, gonddal nevelték és készítették fel az életre. Többet játszottak, mint mostanában, úgy, hogy közben megtanulták, mi a felelősség, veszteni is lehet, de a legreménytelenebb helyzetből is van kiút. Szüleimnek rengeteget köszönhetek, az ő emléküknél ajánlottam ezt a kötetemet.

– *Ön értelemszerűen a múlttal, a történelemmel van elsősorban beszélő viszonyban, de nyilván van véleménye az aktuális nagy társadalmi kérdésekről is. Ezek közül most az európai uniós csatlakozás témaköre áll az érdeklődés homlokterében. Kíváncsi vagyok, hogy a történettudós, aki – fentebbi gondolataiból is kiderült – visszanézvést is sokat foglalkozott Magyarország és Európa viszonyával, hogyan ítéli meg uniós tagságunk esélyeit?*

– Meggyőződésem, hogy számunkra, hazánk számára egyszerűen nincs más lehetőség. De nagyon jól fel kell készülni erre a történelmi léptékű, és jelentőségű lépésre és annak várható hatásaira. Ennek érdekében a kultúrával sokkal többet kell törődni, nevezetesen azzal, hogy Európa jobban megismerje és elismerje értékeinket, a magunk lehető legteljesebb valóságában lásson és láttasson bennünket. Vonatkozik ez történelmünkre is, hiszen számomra komoly keserűséget jelent, hogy Európa történetében a miénk érdemeinél jóval kisebb mértékben, visszafogottabban, illetve jobbra sémaszerűen jelenik meg. Európa önazonosságának lényege a változatosság és az egység. Ezért nagy kihívás nemcsak az egyes országok, így Magyarország, de az egész Európai Unió számára a globalizáció. Miként tudja a 21. század színvonalán újrafogalmazni az egység és változatosság összetartozását és megtartani egyensúlyát. A rosszul, vagy az egyoldalúan felfogott egységesítés nemcsak a kis országok számára rejt veszélyeket, hanem kockára veti Európa önazonosságát is. Ha csak egy kicsit is figyelemmel kísérjük az Európai Unió belső szellemi mozgását, ez teljesen nyilvánvaló.

Sem politológus, sem közgazdász nem vagyok. Érdeklődésemet a kultúra kérdésein és szűkebb történettudományi szakmai kutatásokon kívül erősen leköti jelenünk és jövőnk generáció-történeti tudata. Ez az oka, hogy elég érzékenyen figyelem az Európai Unión belül a kultúra gondjaival és az önazonosság megőrzésével foglalkozó tendenciákat. Ennek nagyon fontos része, hogy unión belül komoly törekvések figyelhetők meg arra vonatkozóan, hogy az unió megőrizze Európa európaiságát. Ennek pedig egyik alapvető feltétele, hogy megőrizzék azt a kulturális változatosságot, ami- ben már Montesquieu Európa lényegét fedezte fel. Sőt, igyekeznek feltárni azt a közös kincset, amelyet történelme folyamán minden nemzet és nép maga „kulturális anyanyelvén” fogalmazott meg az évszázadok folyamán. Erre tett kísérletet a Sorbonne professzora, J. B. Duroselle az 1990-es években minden világnyelven megjelent könyvében, amit különben Habsburg Ottó látott el ajánlásával. Sajnos ebben a nagyon fontos kötetben Magyarország története kevésbé került még be, de jelezte, – amint azt egy, az akadémián tartott előadásomban hangsúlyoztam – hogy a magyar történettudomány előtt nagyon nagy feladatok állnak. Az én álmom azóta is csak álom, egy szép kötet világnyelveken arról, hogy mivel járult hozzá Magyarország, a magyar írók, művészek, tudósok, a magyar nép kultúrája, miként más népeké is, Európa európaiságának megtartásához.

— *A következő években kerek – háromszázadik – évfordulói lesznek a Rákóczi szabadságharc eseményeinek. Mint köztudott, ebben Nógrád megyei települések is érintettek. 1703-ban bontották ki a „Pro patria et libertate” zászlót, 1705. szeptember 12. és október 4-e között tartották a nevezetes szécsényi országgyűlést, 1710. január 22-én Romhány határában zajlott a kurucok vereségével végződött, a szatmári békéhez is hozzájáruló csata. Az ön egyik kedvenc kutatási témája ez a korszak...*

— Valóban így van, nagyon sok addig ismeretlen forrást tártam fel, úgy vélem sikerült nehéz körülmények között kiemelni a 19. századi kuruc és labanc sémákból és feltárni a valóság gazdag világát. Sokat írtam, rengeteg előadást tartottam róla. Most mégis úgy érzem, hogy nem eleget. II. Rákóczi Ferenc, a nagyformátumú államférfi a magyar alkotmányról, az ország, a nemzet jövőjéről mindig Európában gondolkozott. Kiváló munkatársai, Ráday Pál, Kajali Pál, Gerhard György és mások Nógrád szülöttei voltak, s ha a szécsényi országgyűlésre gondolunk, a vallásszabadság és a nemzetközi garanciával megkötendő békéről hozott törvényekre, méltán tekint- hetjük az új magyar állam bölcsőjének is Nógrád vármegyét. Meggyőződé- sem, hogy itt a kiváló kutatógárda jelentőségéhez méltóan és színvonalasan készül a tricentenárius megünneplésére. Hiszen évtizedes tapasztalatom, hogy a Nógrád megyei kollegák az elsők voltak például, akik felismerték és

fórumot is adtak Rákóczi államával kapcsolatos kutatási eredményeimnek. Ha ebben az évfordulós időszakban valamivel én is hozzájárulhatok annak tudatosításához a közfelfogásban, hogy a Rákóczi szabadságharcban európai nagyságrendű és történelmi korfordulóval átítatott eseményekről van szó, megtisztelő lesz számomra.

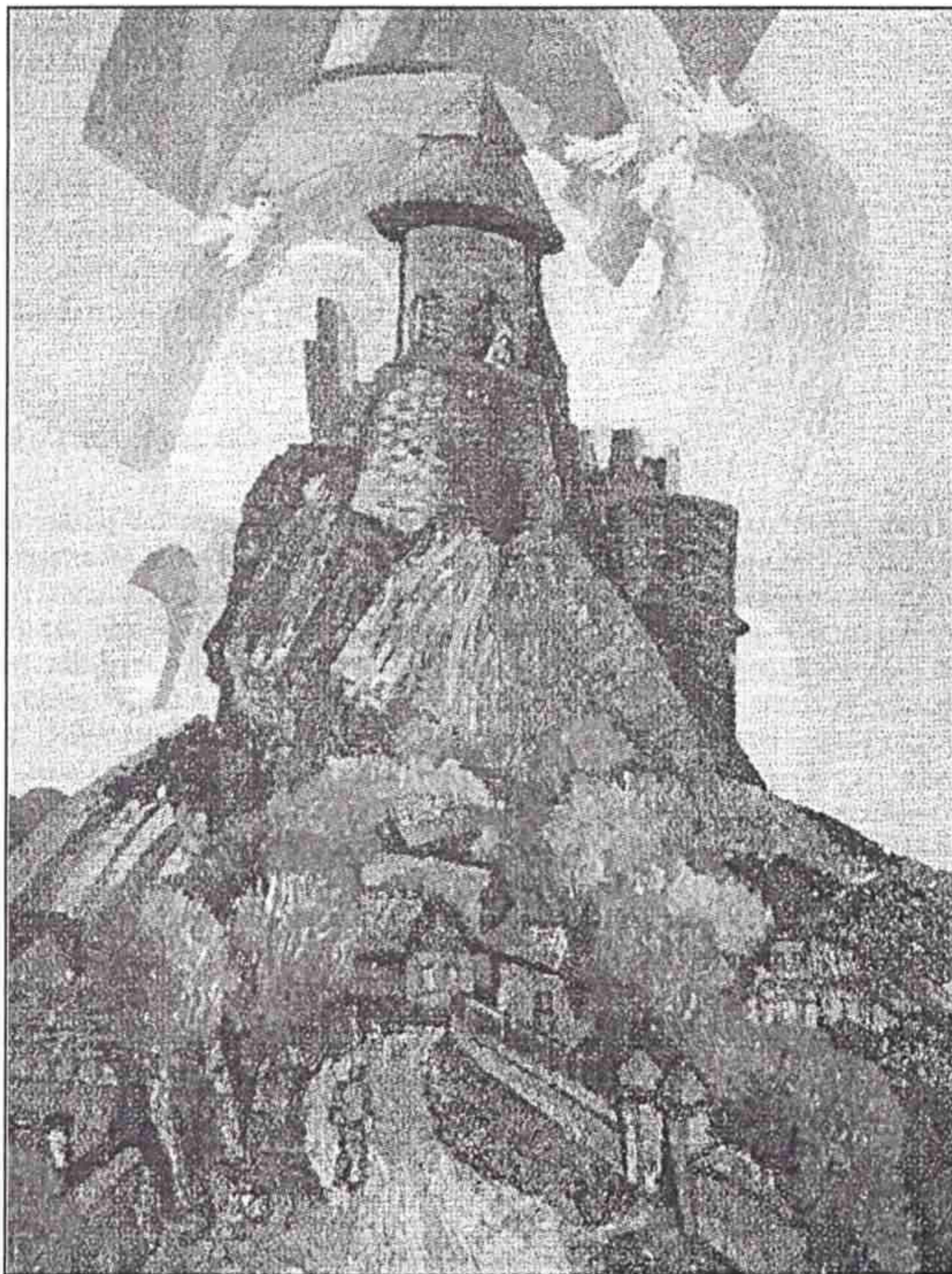
– *Életpályája mindig szervesen kötődött az oktatáshoz, a jövő nemzedék neveléséhez, az egyetemi katedrához is. Tanít még?*

– Hála Istennek igen és bízom tanítványaimban, hogy ők majd megváltoztatják azt a kedvezőtlen képet, amelyről az imént beszéltem a magyarság történetének európai jelenlétével kapcsolatosan. Emeritus professzor vagyok az Eötvös Loránd Tudományegyetem középkori és kora újkori magyar történelmi tanszéken, ami az arra érdemes nyugalmazott tanároknak kijáró cím. *A háborúk és bekötések 1526-tól 1711-ig* témakörben tartok előadásokat, s rendszeresen vezetek szemináriumokat is. Néhány doktorandusz felkészítésében is részt veszek.

– *Bár öt évvel ezelőtt is beszélgettünk március 15-e jelentőségéről, most – miután újra elérkeztünk legszentebb nemzeti ünnepünkhöz – ismételten megkérdezem, miként viszonyul március idusához?*

– Ez a kérdés személyesen is nagyon mélyen érint. A salgótarjáni iskolai ünnepek hangulata emlékeimben a hegyvidéki tavasz friss levegőjével van átítva. Nagyon szerettem zászlókat és címereket rajzolni, és ha visszagondolok, most is érzem a színes ceruzák illatát. Felnőttkoromban voltak szomorú ünnepek is. De az elmúlt évtized váratlan örömeket hozott. 2000-ben, az Országházban ezen a napon vehettem át a Széchenyi-díjat. Ez számomra nagyon nagy jelentőségű, mert azt bizonyította, hogy a történetíró munkájának értéke maradandó, akkor is, ha hosszú ideig félreértések, félremagyarázó támadások és sanda bírálatok is kísérték, és van értelme a valóság feltárásának, a nagy fáradtsággal végzett kutatásnak, amit nem egyedül, hanem több idősebb és fiatal kollegámmal együtt, sok, nagyon jó szakmai viták és egymás véleményét tisztelő közös gondolkozással végeztünk. Az pedig foglalkozási ártalom, hogy még ilyen ünnepi alkalom is a szakmai felismerések pillanata. Március 15-e egyet jelent Petőfivel és hányszor hallottuk, mondtuk a *Nemzeti dal* jól ismert sorát: „Itt az idő, most vagy soha!” S arra kellett gondolnom: Zrínyi Miklós, amikor megszervezte a török kiűzésére a nemzetközi koalíciót, 1663-ban a *Török Áfium ellen való orvosság* című röpiratában és leveleiben azt írta: „Most, vagy sohasem!” Számomra március 15-e jelentősége a döntő történelmi pillanat felismerésének tudásában, a mindenkori megújulási készségben rejlik, jelképe az emberi szabadsághoz, a békéhez való jogunknak.

- Ha megengedi, ezt az interjút az önt 75. születésnapját köszöntő ünnepségen elmondott zárógondolatával fejezem be. Akkor, ott Mocsáry Antal történetíró szavait idézve azt kívánta, hogy egyszer majd Európa is felfigyeljen Nógrád megyére. Köszönjük e reményteli biztatást, erőt adó jóvendölést.

Mustó János: A Somoskői vár II.